

DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİN SİYASAL RIZA ALGISINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KÜÇÜKÇEKMECE ÖRNEĞİ*

Mahmut Turan EKTİREN²

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'deki bireylerin siyasal rıza algılarını demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, gelir durumu) açısından incelemektir. Araştırma, genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak yürütülmüş olup, Küçükçekmece ilçesinde yaşayan ve 18 yaşını doldurmuş 384 gönüllü katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmişlerdir. Veri toplama aracı olarak, demografik bilgileri içeren bir ön bölüm ve Siyasal Rıza Ölçeği'nden oluşan bir anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları, eğitim düzeyi ve gelir gibi demografik faktörlerin, katılımcıların siyasal rıza algıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Eğitim düzeyi yükseldikçe sorumluluk, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade algılarının arttığı görülmüştür. Buna karşın, yaş ve çalışma durumu gibi diğer demografik değişkenlerin etkisi daha sınırlı kalmıştır. Araştırma, siyasal rıza algısının anlaşılmasında demografik değişkenlerin önemli rol oynadığını ve bu algının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Bilimi, Seçmen, Seçmen Davranışı, Rıza, Siyasal Rıza

JEL Kodları: D72, J11

A STUDY ON THE EFFECT OF DEMOGRAPHIC VARIABLES ON THE PERCEPTION OF POLITICAL CONSENT: THE CASE OF KÜÇÜKÇEKMECE

Abstract

The primary aim of this study is to examine the perceptions of political consent among individuals in Türkiye concerning demographic variables such as gender, age, education level, employment status, and income level. The research was conducted using the correlational survey model, one of the general survey models, and involved 384 volunteer participants residing in the Küçükçekmece district who were 18 years of age or older. Participants were selected through a simple random sampling method. Data collection was carried out using a questionnaire consisting of two parts: a section for demographic information and the Political Consent Scale. The findings of the study revealed that demographic factors such as education level and income significantly impact Participants perceptions of political consent. As the education level increases, perceptions of responsibility, accuracy, competence, and free will also increase. In contrast, the effects of other demographic variables such as age and employment status were found to be less significant. This research demonstrates the significant role of demographic variables in understanding political consent perceptions and highlights the multidimensional nature of these perceptions.

Keywords: Political Science, Voter, Voter Behavior, Consent, Political Consent

JEL Codes: D72, J11

* Bu çalışma için İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulunun 15/02/2024 tarihli ve 2024/2 sayılı toplantısı ile etik kurul onayı alınmıştır.

² Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, mahmutektiren@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4756-4351>

GİRİŞ

Demokrasi, bireylerin siyasi süreçlere aktif katılımını ve bu süreçlere verdikleri rızayı temel alır. Siyasal rıza, özellikle demokratik yönetimlerde, hükümetlerin halkın onayı ile hareket etmesi gerektiğini vurgular ve bu rıza genellikle katılımcılar tarafından seçimler ve diğer katılım biçimleri aracılığıyla kendini ifade eder. Smith (1914), demokratik süreçlerin ve yönetişimin, halkın aktif katılımı ve desteği ile sürdürülebileceğini savunmaktadır. Smith tarafından yapılan araştırmada, siyasal rızanın demokratik ilkelerin temelini oluşturduğunu ve vatandaşların siyasi sisteme olan güveni ve bağlılığının demokrasinin işleyişi için kritik olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, siyasal rıza, seçmen davranışı ve demokratik katılım arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir kavram olarak kabul edilir (Smith, 1914; Ceylan ve İspir, 2020).

Norris (1999), demokratik hükümetlere duyulan desteğin, vatandaşların hükümetlerden yüksek beklentileriyle şekillendiğini ve eleştirel vatandaşlık çerçevesinde bu beklentilerin karşılanmaması durumunda yönetime karşı eleştirel bir tutumun geliştiğini savunmaktadır. Bu bakış açısı, demokrasinin meşruiyetini sağlama konusunda vatandaşların tatmin düzeylerinin önemini vurgular. Inglehart (1997), ekonomik güvenliğin artmasıyla birlikte toplumların materyalist değerlerden postmateryalist değerlere yöneldiğini ve bu dönüşümün demokratik katılımı ve siyasi süreçlere bağlılığı etkilediğini belirtir. Inglehart'ın teorisi, bireylerin politik önceliklerinin değişiminin, demokratik süreçlere katılımlarını etkilediğini ortaya koyar.

Dalton (2013), vatandaşların siyasi süreçlere katılım düzeyleri ve demokratik değerlere bağlılıklarının, demokrasinin işleyişi için kritik önem arz ettiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, siyasi sisteme duyulan güvenin, vatandaşların oy verme davranışları ve siyasi süreçlere katılım biçimleriyle ölçüldüğünü belirtmektedir. Norris'e (2004) göre seçmen davranışı, bireylerin politik tercihleri ve oy verme eğilimlerini etkileyen çeşitli faktörler tarafından şekillenir. Bu faktörler arasında kişisel inançlar, sosyo-ekonomik durum, medya etkileşimi ve genel politik bağlam bulunmaktadır (Norris, 2004). Almond ve Verba (1963) siyasal kültürü üç ana bileşen üzerinden ifade etmektedirler: katılımcı kültür (participant culture), tebaa kültürü (subject culture) ve parokyal kültür (parochial culture). Bu bileşenler, vatandaşların siyasi sisteme olan tutumlarını ve katılım düzeylerini belirler. Yazarlara tarafından; katılımcı kültürde vatandaşların yasaların şekillendirilmesine aktif olarak katkıda bulunduğu, tebaa kültüründe vatandaşların siyasi sistem ve politika çıktıları hakkında yüksek bilgiye sahip oldukları ve parokyal kültürde ise vatandaşların siyasi süreçlere düşük ilgi gösterdiği ifade edilmektedir.

Easton (1965), bireylerin siyasi sistemlere olan desteğini “özgül destek” ve “soyut destek” olarak iki kategoriye ayırmıştır. Özgül destek, belirli politika ve uygulamalara yönelik günlük tepkilere dayanırken; soyut destek, sistemin genel varlığı ve temel değerleri ile ilgilidir. Bu ayırım, siyasi istikrarın farklı dinamiklerini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Özgül destek, halkın güncel politikalara verdiği destekle doğrudan ilgilidir ve bu destek türü, halkın günlük siyasi atmosfere tepki verme biçimini temsil eder. Soyut destek ise, daha derin ve süreklilik arz eden bir nitelik taşır. Bu tür destek, bireylerin siyasi sisteme duydukları genel bağlılığı ifade eder ve bu bağlılık, politikaların ve liderlerin değişmesi durumunda bile genellikle varlığını devam ettirmektedir.

Literatür incelendiğinde rıza kavramına yönelik (ankete/ölçeğe dayalı) önemli bazı nicel araştırmaların da var olduğu görülmektedir. Niemi, Craig ve Mattei (1991) ABD seçmenlerinin siyasi tutumları, davranışları ve demografik özellikleri hakkında bilgi toplayan büyük ölçekli bir anket olan 1988 Ulusal Seçim Çalışmasından elde edilen verileri kullanmıştır. Gilley (2006), devlet meşruiyetini katılım, işlevsel ve prosedürel olmak üzere üç temel boyutta ele alır ve bu boyutların bir araya getirilmesiyle bir ülkenin genel meşruiyet puanlarını hesaplar. Tyler (2006) siyasal meşruiyeti ölçmek için geliştirilen ölçeklerin doğrulanmasını ve güvenilirliğini ele alır. Ceylan ve diğerleri (2019) dört alt faktörden oluşan (Sorumluluk, Doğruluk, Yetkinlik ve Özgür İrade) Siyasal Rıza Ölçeği geliştirmiş ve mevcut ölçek ile ilgili geçerlik, güvenilirlik çalışması yapmışlardır. Pösch, Jackson, Bradford ve Macqueen (2021) devlet meşruiyetini, normatif ve normatif olmayan devlet itaat yükümlülüklerini ayırt ederek inceler. Çalışma, devlet davranışlarının vatandaşların devlet algısı üzerindeki etkilerini değerlendirir. Kölln (2024), vatandaşların siyasi partilere yönelik meşruiyet algılarını belirleyen faktörleri analiz eder ve özellikle ideolojik uyum, performans değerlendirmesi ve temsil süreçlerine katılım gibi unsurların bu algılar üzerindeki etkilerini inceler.

Ceylan ve diğerleri (2019) tarafından geliştirilen ve bu araştırma kapsamında kullanılan Siyasal Rıza Ölçeğinin ayrıca bazı araştırmalarda kullanıldığı görülmektedir. Ceylan & İspir (2020) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların sosyolojik, psikolojik ve ego-tropik oy verme modellerini algılama düzeyi yükseldikçe siyasal rızaya düşük düzeylerde önem verdikleri görülmüştür. Sesli & Arslanel (2022) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların aday ve partiler hakkında araştırma yaparak ve liyakate önem vererek oy verme davranışında buldukları, niyetinden şüphe ettiği, yalan söylediğini anladığı bir adaya oy vermeye yanaşmadığı tespit edilmiştir. Ceylan & İspir (2023) tarafından yapılan araştırmada ise katılımcıların en çok önem verdikleri unsurun “yetkinlik” olduğu belirlenmiştir.

Yapılan bu çalışmanın amacı, seçmenlerin sorumluluk, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade algılarını cinsiyet, yaş, çalışma durumu, eğitim düzeyi ve gelir seviyesi gibi demografik değişkenler bağlamında

incelemektir. Araştırma, bu alguların demografik faktörlerle nasıl ilişkili olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Seçmenlerin siyasal rıza alguları, demokratik süreçlerin sağlıklı işleyişi için temel bir öneme sahiptir. Araştırmanın bulguları, Türkiye’deki demokratik süreçlerin güçlendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesine yardımcı olabileceği ve bu bağlamda önem arz ettiği düşünülmektedir.

TEORİK ARKA PLAN

Toplumsal düzenin sürdürülebilirliği ve bireyler arasındaki uyumun sağlanabilmesi için bireylerin toplumsal normlara ve yönetime yönelik rızasının önemi siyaset felsefesinde geniş bir kabul görmektedir. Toplum sözleşmecileri arasındaki temel farklılıklar, rıza kavramının hem kaynağı hem de niteliği konusunda olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda; Hobbes’a (1651/2007) göre, insanlar doğaları gereği bencildir ve sürekli bir çıkar çatışması içindedirler. Bu durum, Hobbes tarafından “doğa durumu” olarak adlandırılır. İnsanlar sürekli çatışma (herkesin herkesle savaşı) ve güvensizlik ortamından kaçınmak için bir sosyal sözleşme yaparlar. Hobbes, bu sosyal sözleşmenin, bireylerin kendi haklarını ve özgürlüklerini bir egemene devretmeleri yoluyla gerçekleştiğini savunur. Bu egemen, tüm gücü elinde toplar ve bireylerin güvenliğini ve düzeni sağlar. Hobbes’a göre, bu güç devri, bireylerin güvenliğini sağlamak için yapılan bir anlaşmadır ve hükümetin meşruiyetinin temelini oluşturur. Locke (1689/2024), rıza kavramının teorik temellerini en etkili şekilde kuran düşünürlerden biridir. Locke, hükümetin meşruiyetinin, yönetilenlerin rızasına dayanması gerektiğini vurgular. Locke’a göre, eğer bir hükümet bireylerin haklarını ihlal ederse, halkın hükümeti değiştirme hakkı vardır. Rousseau (1762/2024) ise bireylerin kendi haklarını tamamen topluma devrettikleri bir sosyal sözleşme önerir. Bu topluluğun iradesi genel iradedir ve toplumun ortak iyiliği için hareket eder. Bu bağlamda oluşan yasaların meşruiyetini sağlar. Bu kapsamda Hobbes’un mutlak ve geri alınamaz olarak ifade ettiği rıza, Locke’un koşullu ve geri çekilebilir rıza ve Rousseau’nun bireysel iradenin genel irade içinde erimesiyle şekillenen rıza toplum sözleşmecileri arasında rızaya dayalı temel farklılıklar olarak ifade edilebilir. Kant (1785/1998) ise, rıza kavramını bireyin ahlaki yükümlülüğüne ve özgür iradesine bağlar. Kant’a göre, bireyler ahlaki eylemlerini rasyonel ve özerk bir şekilde gerçekleştirmelidir. Kant etiğinde, bireyin kendi aklını kullanarak bir otoriteye rıza göstermesi, onun ahlaki değerini ifade eder.

19. yüzyıl düşünürleri, rızayı birey-toplum ilişkisinde daha dinamik ve çok boyutlu bir kavram olarak ele alırlar. Hegel’e (1820/1991) göre bireyin özgürlüğü, toplumun bütününe parçası olarak ele alınır. Bu bağlamda rıza, bireylerin toplumsal kurumların ve devletin meşruiyetini kabul etmeleriyle meydana gelir. de Tocqueville (1835/2016) Amerikan toplumunun, çoğunluğun iradesinin baskın olduğu “çoğunluk tiranlığı” tehlikesine karşı dengelemek için çeşitli mekanizmalar geliştirdiğini ifade etmektedir. Thoreau

(1849/1993), rıza kavramını bireysel direniş ve vicdani ret bağlamında ele alır. Ona göre, bireyler yalnızca ahlaki olarak doğru gördükleri otoritelere rıza göstermelidir. Mill'e (1859/2016) göre bireylerin rıza göstermesinin temelinde özgürlüğün korunması ve zarar ilkesi yatar. Mill, bireylerin devlet otoritesine yalnızca kendilerine ya da topluma fayda sağladığı ölçüde rıza göstermesi gerektiğini vurgular. Spencer'a (1884/2003) göre, bireylerin devletin müdahalesine rıza göstermeleri, toplumun doğal evrimi açısından bir sorun oluşturabilir. Ona göre, devletin birey üzerindeki otoritesi sınırlı kalmalı ve bireyler, toplumsal düzene gönüllü olarak katılmalıdır.

20. yüzyıl düşünürleri çoğunlukla, rızayı yalnızca bir toplumsal anlaşma olarak değil; çeşitli iktidar mekanizmaları, ekonomik güçler, ideolojik baskılar ve bireyler arası ilişkiler gibi olguların bir sonucu olarak görürler. Rıza, burada daha çok sürekli olarak manipüle edilen, yeniden üretilen ve bireyin aktif katılımıyla dinamik bir şekilde sürdürülen bir kavram olarak ele alınır. Lippmann (1922), demokratik toplumlarda kamuoyunun ve onun manipülasyonunun önemli bir yönü olarak "rızanın yaratılmasını" tartışmaktadır. Bu süreç, demokrasinin işleyişi için kritik önem taşır; çünkü bu durum toplum içinde rızanın üretilme ve sürdürülme şeklini etkiler. Weber (1922/1978) otorite kavramını, bireylerin otoriteye itaat etme nedeni ve bu itaatin meşrulaştırma şekli üzerinden açıklar. Özellikle yasal-rasyonel otorite, bireylerin hukuki sistemlere ve bürokratik yapıların meşruiyetine olan inançları doğrultusunda rıza göstermeleri ile ilişkili bir düzlemde açıklanır. Schumpeter'e (1942/2013) göre, demokrasi halkın iradesinin doğrudan bir yansıması değil, lider seçmek için kullanılan bir yöntemdir. Mills'e (1956/2018) göre Amerikan toplumundaki üç ana kurumsal güç merkezi vardır. Bunlar: ekonomik, askeri ve siyasidir. Bu üç güç merkezi, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olan ve kendi çıkarlarını korumak için birlikte hareket eden bir "güç eliti" şeklinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle medya, eğitim ve diğer toplumsal kurumlar aracılığıyla toplumun düşüncelerini ve algılarını şekillendirme aracı olarak kendini göstermektedir (Mills, 2018). Arendt (1958/1998), insan faaliyetlerini üç kategoriye ayırır: labor (emek), work (iş) ve action (eylem). Arendt'in "action" kavramı, insanların bir araya gelerek topluluk oluşturmalarını ve ortak bir dünya yaratmalarını simgeler. Arendt, eylemin insanların kendilerini ifade etmeleri ve topluluk içinde görünür olmaları için temel bir araç olduğunu savunur. Dahl (1961/2005), demokratik toplumlarda ülkeyi liderlerin ve halkın birlikte yönettiğini öne sürer. Bu bağlamda, rıza, seçmenlerin oy kullanma, siyasi süreçlere katılma ve çeşitli çıkar gruplarının etkileri aracılığıyla şekillenir (Dahl, 2005). Macpherson (1962), özellikle Locke'un düşüncesinde, bireylerin var olan siyasi sisteme rıza göstermesinin, mülkiyet haklarını koruma arzusu neticesinde geliştiğini vurgular. Bu rıza anlayışı, modern siyasi sistemlerin temelini oluşturduğunu savunur. Habermas'a (1962/1989) göre bireylerin toplumsal ve siyasal meseleler üzerindeki tartışmaları, kamusal alanda meşruiyetin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır (Habermas, 1989). Marcuse'a (1964/2013) göre kitle iletişim araçları, reklamcılık ve eğlence endüstrisi, bireylerin ihtiyaçlarını ve isteklerini manipüle eder, bu da onların

sistemle uyumlu bir şekilde davranmalarına yol açar. Marcuse, bu durumu “tek boyutlu düşünme” olarak tanımlar ve bu bağlamda eleştirel ve muhalif düşüncenin zayıflatıldığını ifade ederek temel tartışmayı bu kapsamda ele alır. Easton’a (1965) göre sistem, toplumdaki talepleri (input) alır, bunları politika kararlarına (output) dönüştürür. Bu kararların toplum tarafından kabul görmesi, sistemin sürekliliği ve meşruiyeti için önem arz etmektedir. Pateman (1970), bireylerin siyasi karar alma süreçlerine aktif katılımının, demokrasinin meşruiyeti ve etkinliği için hayati önem taşıdığını ifade eder. Gramsci’ye (1970/2011) göre, egemen sınıf, kendi dünya görüşünü topluma hâkim kılarak, alt sınıfların bu düzeni kabul etmesini sağlar. Gramsci, egemenliğin iki biçimini tanımlar: zorlayıcı güç (domination) ve rıza (consent). Egemen sınıf, zorlayıcı gücü kullanarak fiziksel kontrol sağlarken, rıza aracılığıyla da kendi ideolojisini kabul ettirir ve toplumun geniş kesimlerinin bu ideolojiyi içselleştirmesini sağlar. Rawls’ın (1971) adalet teorisi, bireylerin özgür ve eşit olduğu bir toplumda temel haklara sahip olması gerektiğini savunur. Rawls’a göre adil bir toplumda bireyler, kendilerini etkileyen politikaların meşruiyetini kabul ederek rıza gösterirler. Althusser (1971) devletin egemenliğini iki ana araçla sürdürdüğünü belirtir: zorlayıcı devlet aygıtları ve ideolojik devlet aygıtları. Zorlayıcı devlet aygıtları fiziksel zorlama ve baskı yoluyla işlev görürken, İdeolojik devlet aygıtları toplumun rızasını kazanmak için ideolojik yöntemler kullanır (Althusser, 1971). Nozick’e (1974) göre devletin tek meşru işlevi bireylerin haklarını korumaktır. Bu, bireylerin devlete rıza göstermelerinin, yalnızca kendi haklarının korunması ve adaletin sağlanması bağlamında meşru olduğu anlamına gelmektedir. Nozick’in teorisi, bireylerin özgür iradeleriyle, yalnızca temel haklarını koruyacak bir devlete rıza göstereceklerini ifade eder. Foucault (1975/1977) modern toplumlarda disiplinin bir kontrol biçimi olarak kullanılabilirliğini ifade eder. Foucault’ya göre ceza ve gözetleme mekanizmaları, bireylerin davranışlarını düzenler ve onları daha itaatkar hale getirir. Bu kontrol ve disiplin mekanizmaları, bireylerin egemen sınıfın ideolojisini içselleştirmesine ve mevcut düzeni kabullenmesine yol açtığı analizi yapılmaktadır (Foucault, 1977). Foucault (1978), iktidarın sadece baskıcı değil, aynı zamanda üretken olduğunu ifade eder. Bu süreçte, iktidar bireylerin davranışlarını, düşüncelerini ve hatta arzularını şekillendirerek, bireylerin rızası iktidar tarafından sağlanır. Bourdieu’ya (1979) göre, kamusal fikir sosyal gruplar arasındaki güç ilişkilerini ve baskı mekanizmalarını gizleyen bir yanılsama olarak görülür. Bu yanılsama, egemen sınıfın dünya görüşünü topluma empoze etmenin bir yoludur (Bourdieu, 1979). Giddens’a (1984) göre toplumsal yapılar hem bireylerin eylemleri aracılığıyla üretildiğini hem de bu yapılar tarafından bireylerin eylemlerinin şekillendirildiğini iddia eder. Bu, bireylerin toplumsal normları ve yapıları kabul etmeleri, bu kapsamda bu yapılara rıza göstermeleri sürecini dinamik ve sürekli kılar. Bourdieu (1984), kültürel sermayenin sosyal sınıflar arasındaki farklılıkları belirlediğini ve bu farklılıkların bireylerin estetik tercihlerine yansıtıldığını ifade eder. Bireylerin tercihlerinin, toplumsal yapılar ve ekonomik koşullar tarafından şekillendirildiğini ve egemen sınıfın ideolojisine uyum sağlayacak şekilde getirildiğini

savunur. Gauthier (1986), bireylerin çıkarlarını maksimize etmek amacıyla kendi rasyonel seçimleri sonucunda toplumsal sözleşmeye rıza göstereceğini savunur. Chomsky ve Herman (1988), medyanın, toplumun algılarını ve inançlarını şekillendirerek egemen elitlerin çıkarları doğrultusunda rıza üretiminde etkili bir rol aldığını ifade ederler (Chomsky ve Herman, 1988). Young'a (1990/2020) göre, adaletin sağlanması için toplumun farklı kesimlerinin karar alma süreçlerine etkin katılım göstermesi gerekmektedir. Habermas (1990/2015), bireylerin rasyonel ve açık tartışmalar yoluyla toplumsal normlar ve yasalar üzerinde anlaşmaya vardıklarını ifade eder. Ona göre, demokratik süreçler, bu tartışmaların yapıldığı kamusal alanlarda gerçekleşir ve demokratik meşruiyet, bu tartışmaların özgürlüğü ve kapsayıcılığına bağlamında daha işlevsel hale gelir. Taylor'a (1992) göre, bireylerin toplumsal sözleşmeye rıza göstermesi, sadece rasyonel çıkarlarını maksimize etme değil, aynı zamanda toplumsal bağlarını ve kimliklerini tanıma ihtiyacıyla da ilgilidir. Honneth (1996) ise tanınma teorisi çerçevesinde bireylerin toplum tarafından tanınmasının, rızanın meşruiyetinin temel unsurlarından biri olduğunu belirtir. Pettit (1997) ise, "cumhuriyetçi özgürlük" kavramıyla toplum sözleşmesi teorisine yeni bir boyut katmıştır. Pettit'e göre, özgürlük, bireyin herhangi bir keyfi otoritenin kontrolüne tabi olmaması anlamına gelir ve bu, bireylerin devletin otoritesine rıza göstermesini şart kılar. Anderson (1999), toplumsal eşitliğin bireylerin toplumsal yaşamda etkin bir şekilde yer alabilmesi için temel olduğunu vurgularken, rızanın ancak bu eşitlik sağlandığında anlam kazanabileceğini savunur. Sen'e (1999) göre bireylerin temel haklara ve özgürlüklere sahip olmasının, onların siyasal ve toplumsal süreçlerde daha etkili bir şekilde katılım sağladıklarını ifade eder.

21. yy. düşünürleri rıza kavramını incelerken bireylerin toplumsal yapı içindeki yerini, demokratik meşruiyeti ve sosyal bağların önemini daha geniş ve güncel bir bağlamda ele alarak kendinden önceki düşünürlerden nispeten ayırmaktadır. Putnam (2000), Amerikan toplumunda sosyal sermayenin bireyler arasındaki sosyal bağların ve ağların, son birkaç yılda önemli ölçüde azaldığını savunur. Bu azalma, bireylerin birbirleriyle ve toplumla olan bağlarının zayıflamasına, dolayısıyla siyasal katılım ve toplumsal güvenin azalmasına yol açtığını ifade etmektedir. Putnam, sosyal sermayenin azalmasının, demokratik süreçlerin meşruiyetini ve bireylerin siyasal sürece katılımını olumsuz etkilediğini öne sürmektedir. Christiano (2008), demokrasi ve rıza üzerine odaklanmış ve siyasal katılımın bütün bireyler için bir hak olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda, bireylerin rızasının temelinde eşit katılım ve adalet yer alır. Stilz (2019), toplum sözleşmesi teorisini bireylerin devletle olan bağları üzerinden açıklar ve bireylerin siyasal otoriteye rıza göstermesinin meşruiyetinin temelinde "toplumsal sorumluluk" olduğunu iddia eder. Stilz'e göre, devletin otoritesi ancak bireylerin devletin sunduğu hak ve yükümlülüklerle rıza göstermesi durumunda meşru olabilir.

Türkiye’de siyasal rıza ve seçmen davranışları üzerine yapılan çalışmalar, siyasal güven, ekonomik performans, liyakat ve demokratik değerlere bağlılık gibi çok boyutlu etkenlere dayanmaktadır. Çarkoğlu ve Toprak (2007), toplumsal güven ve siyasi süreçlere katılımın, demokratik istikrarın sağlanmasında kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Esmer (2002), ekonomik performans ve siyasi istikrar algısının, Türk seçmenlerinin siyasal güvenini ve politik tercihlerini önemli ölçüde etkilediğini belirtmektedir. Öniş ve Keyman (2003) ise, ekonomik reformların Türk seçmenlerinin siyasal sisteme duyduğu güveni artırdığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, ekonomik performansın iyileşmesi ve siyasi istikrarın sağlanması, seçmenlerin demokratik değerlere olan bağlılıklarını ve güvenlerini pekiştiren önemli faktörlerdir. Sayarı (2002) ise, özellikle 1980’lerden sonra Türkiye’deki parti sisteminin daha parçalanmış ve bölünmüş bir yapıya dönüştüğünü ve bu değişimin seçmen davranışları ile siyasi istikrar üzerinde önemli etkiler yarattığını belirtmektedir. Bu kapsamda, Türkiye’de siyasal rıza ve seçmen davranışlarına ilişkin literatür, ekonomik ve toplumsal faktörlerin seçmen tercihlerini ve siyasal güveni şekillendirdiğini, liyakat, yetkinlik ve siyasi istikrar gibi kavramların ise bu davranışları belirleyici unsurlar arasında olduğunu ortaya koymaktadır.

Rıza kavramı, uzun yıllar boyunca siyaset felsefesinin merkezinde yer almış ve düşünürler tarafından çok farklı perspektiflerden ele alınmıştır. Hobbes, Locke ve Rousseau gibi düşünürlerin öncülüğünde şekillenen klasik toplum sözleşmeleri, bireylerin özgürlüklerini devretmeleri karşılığında toplumda güvenlik ve düzenin sağlanması gerektiği fikrine odaklanmıştır. 19. ve 20. yüzyıl düşünürleri, bu yaklaşımları genişleterek rızayı yalnızca bir toplumsal anlaşma olarak değil, bireylerin iktidar mekanizmalarıyla olan ilişkisi kapsamında ele almış, bu bağlamda ekonomik ve ideolojik güçlerin rızayı şekillendirme biçimlerini incelemiştir. 21. yüzyıl düşünürleri ise bireylerin toplumsal yapı içindeki yerini, demokratik katılımı ve sosyal bağları ön plana çıkararak rızanın meşruiyetini incelemiştir. Bu farklı yaklaşımlar, rızanın toplumsal düzenin sürdürülebilirliği açısından karmaşık ve çok boyutlu bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır. Rızanın kaynağı, niteliği ve meşruiyetine dair bu teorik çeşitlilik, siyaset felsefesi literatüründe birey-devlet ilişkisinin anlaşılması için önemli bir temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu araştırma kapsamında ele alınacak olursa rızanın bireylerin siyasal sisteme katılım davranışlarını açıklaması kapsamında önemli teorik temek oluşturduğu düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın tasarımı, kullanılan veri toplama yöntemleri, katılımcı seçimi ve veri analiz süreçleri bu bölümün temel unsurlarıdır. Araştırma nicel yöntem kullanılarak yapılmıştır. Aşağıda, bu unsurların her birine dair detaylar ve araştırmanın bu yöntemlerle nasıl şekillendiği açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Seçmenlerin sorumluluk, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade algılarını cinsiyet, yaş, çalışma durumu, eğitim düzeyi ve gelir seviyesi gibi demografik değişkenler bağlamında incelemek amacıyla genel tarama modellerinden ilişkiyel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkiyel tarama modeli iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim derecesini veya varlığını belirlemeyi amaçlar (Karasar, 2015).

Bu araştırmada genel tarama modellerinin kullanılması, araştırmanın amaçları ve kapsamı dikkate alındığında en uygun yöntem olarak belirlenmiştir. Genel tarama modelleri, belirli bir zaman diliminde, belirli bir örneklem grubunun çeşitli özelliklerini veya durumlarını incelemeye yönelik olarak tasarlanmış araştırma yöntemleridir. Araştırmada, seçmenlerin sorumluluk, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade algılarını cinsiyet, yaş, çalışma durumu, eğitim düzeyi ve gelir seviyesi gibi demografik değişkenler bağlamında incelemesi hedeflendiği için, bu modelin geniş veri seti üzerinden genellemeler yapma olanağı sunması büyük bir avantaj sağlamaktadır (Karasar, 2015). Bu nedenle, araştırmanın kapsamlı doğasını desteklemek amacıyla genel tarama modellerinden ilişkiyel tarama modeli tercih edilmiştir. Araştırmada kullanılan Siyasal Rıza Ölçeğine göre, eğitim düzeyi, gelir, cinsiyet, yaş ve çalışma durumu gibi birden fazla demografik değişken incelenecektir. Genel tarama modeli, bu demografik ve sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri detaylı bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır (Creswell, 2014). Bu kapsamda, modelin sağladığı geniş ve genellenebilir veri seti, araştırma sonuçlarının daha güvenilir ve geçerli olmasına katkıda bulunmuştur. McMillan ve Schumacher'ın (2010) belirttiği gibi, bu model sosyal bilimlerde araştırmalarında geniş bir uygulama alanına sahip olup, mevcut durumların betimlenmesi, karşılaştırılması ve değerlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Örneklem ve Katılımcı Seçimi

Araştırmanın evreni İstanbul iline bağlı Küçükçekmece ilçesidir. Örneklem ise, Küçükçekmece ilçesine bağlı, sosyo-ekonomik yapıları birbirinden farklılık gösteren 21 mahallede ikamet eden ve 18 yaşını doldurmuş 384 gönüllü bireyden oluşmaktadır. Küçükçekmece ilçesi 2024 yılı adrese dayalı sayıma göre İstanbul'un en büyük ikinci ilçesi olarak nüfusunun 792.030 kişi olduğu tespit edilmiştir (Küçükçekmece Belediyesi, 2024). Katılımcılar, demografik çeşitliliği sağlamak amacıyla cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek ve gelir gibi faktörler dikkate alınarak basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu çalışmada yaş aralıklarını belirlerken, bireylerin yaşam dönemleri boyunca gösterdikleri toplumsal, psikolojik ve ekonomik farklılıkları dikkate alınmıştır. Ayrıca, Küçükçekmece ilçesinin heterojen sosyo-ekonomik yapısını temsil edebilmek için, mahallelerin nüfus oranlarına göre katılımcı dağılımı yapılmıştır. Katılımcılar: Atakent Mah. (44), Halkalı Merkez Mah. (35), İnönü Mah. (32), Kanarya Mah. (32), Mehmet

Akif Mah. (26), Cumhuriyet Mah. (26), Atatürk Mah. (21), İstasyon Mah. (20), Tevfikbey Mah. (18), Yeşilova Mah. (16), Söğütlü Çeşme Mah. (16), Gültepe Mah. (15), Cennet Mah. (15), Fevzi Çakmak Mah. (13), Yeni Mahalle Mah. (10), Sultan Murat Mah. (9), Kemalpaşa Mah. (9), Kartaltepe Mah. (8), Fatih Mah. (7), Yarımburgaz Mah. (7), Beşyol Mah. (5) olmak üzere 384 kişiden oluşmaktadır.

Bu çalışma için İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulunun 15/02/2024 tarihli ve 2024/2 sayılı toplantısı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, demografik bilgileri içeren bir ön bölüm ve Ceylan, İspir ve Özpolat tarafından 2019 yılında geliştirilen Siyasal Rıza Ölçeği'nden oluşan bir ölçek yazarlardan izin alınarak kullanılmıştır. Ölçek, katılımcıların siyasi süreç ve kurumlara yönelik tutumlarını değerlendirmek üzere tasarlanmış 22 maddelik bir Likert tipi ölçektir. Ölçeğin tümüne ait iç tutarlık katsayısı incelenmiş ve Cronbach Alfa değeri ,82 olarak tespit edilmiştir.

Mevcut araştırmada ise “Siyasal Rıza Ölçeği” Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde Sorumluluk ,84, Doğruluk ,80, Yetkinlik ,84 ve Özgür İrade ,83 olduğu tespit edilmiştir.

Veri Analizi

Veriler, SPSS 26 istatistik programı kullanılarak işlenmiştir. Amaç, katılımcıların demografik bilgileri ve siyasal rıza seviyelerini açıklamak üzere tanımlayıcı istatistikler kullanmaktır. İncelenen verilerde (bkz: Tablo 1), alt faktörler olan Sorumluluk (Çarpıklık=-1,10, Basıklık=1,19), Doğruluk (Çarpıklık=-1,28, Basıklık=1,29), Yetkinlik (Çarpıklık=-0,82, Basıklık=0,58) ve Özgür İrade (Çarpıklık=-1,40, Basıklık=0,48) için çarpıklık ve basıklık değerleri belirlenmiştir. Bu değerler, her bir alt boyutun normal dağılım gösterdiğini ortaya koymuştur (+1.5/-1.5 aralığı normal dağılım kabul edilir, Tabachnick ve Fidell, 2013). İkili değişkenler için t-testi, üç ya da daha fazla değişken içeren durumlar için ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA sonuçlarındaki farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla varyansların homojen olması nedeniyle LSD testi gerçekleştirilmiştir. LSD testi, varyansların homojen olduğu ve grup sayısının düşük olduğu durumlarda duyarlılık açısından uygun bir yöntem olarak kabul edilir (Montgomery, 2017; Field, 2018). LSD testi, genel olarak ANOVA sonrası çift gruplar arası farkı daha hassas bir şekilde değerlendirmek amacıyla kullanılır (Field, 2018). LSD testi, Tukey veya Bonferroni gibi testlerden farklı olarak daha az katı bir kontrol sağladığı için, grup ortalamaları arasındaki farklılıkları daha hassas bir şekilde tespit etme yeteneğine sahiptir (Montgomery, 2017).

Siyasal Rıza ölçeğinin alt faktörlerini değerlendirmek için Baş (2013: 112) tarafından belirlenen kategorize edilmiş puan aralıkları kullanılmıştır. Buna göre, ölçek puanları 1.00-1.80 arası düşük, 1.81-2.60 arası düşük, 2.61-3.40 arası orta, 3.41-4.20 arası yüksek, 4.21-5.00 arası çok yüksek olarak değerlendirilmiştir. Ancak Özgür İrade alt faktörüne yönelik maddelerin ters yönlü olduğu bilindiğinden dolayı 1.00-1.80 arası çok yüksek, 1.81-2.60 arası yüksek, 2.61-3.40 arası orta, 3.41-4.20 arası düşük, 4.21-5.00 arası çok düşük olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Bu araştırma, Küçükçekmece ilçesinde yaşayan ve çeşitli demografik özelliklere sahip 384 gönüllü bireyin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, seçmenlerin siyasal rıza algılarının cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve çalışma durumu gibi demografik değişkenlere göre nasıl farklılaştığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bulgular, demografik faktörlerin siyasal rıza üzerindeki etkisini detaylandıran kapsamlı bir görünüm sunmakta ve bu faktörlerin siyasi süreçlere ve kurumlara olan güven ve katılım düzeyleri üzerindeki rolünü ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçları, demografik özelliklere göre siyasal rıza algısının çeşitli boyutlarını (sorumluluk, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade) incelerken, bu algıların nasıl şekillendiğine dair derinlemesine bilgiler sağlar. Özellikle eğitim ve gelir düzeyi, siyasal rıza algıları üzerinde belirgin bir etkiye sahipken, diğer faktörlerin etkileri daha sınırlıdır. Eğitim düzeyinin artışı ile birlikte, siyasi süreçlere katılım ve kurumlara olan güvenin arttığı, yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin ise siyasi süreçleri yönlendirme ve üzerlerinde etkili olma kapasitesinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcıların algıları arasındaki bu farklılıklar, siyasal rıza olgusunun karmaşık yapısını ve demografik faktörlerin siyasi tutumlar üzerindeki çeşitliliği gözler önüne sermektedir. Bu çalışma, Türkiye'deki siyasal katılım ve rıza mekanizmalarının daha iyi anlaşılması için değerli bir kaynak oluşturmakta ve bu algıların nasıl şekillendiğini ve ne tür faktörlerden etkilendiğini detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Araştırmacılar ve politika yapıcılar için, demografik faktörlerin siyasal katılım ve rıza üzerindeki etkilerini dikkate alarak, daha etkili politikalar ve stratejiler geliştirme konusunda önemli bir rehber niteliğinde olduğu düşünülmektedir.

Tablo 1'de Katılımcıların Siyasal Rıza Ölçeği Alt Faktörleri puan durumları görülmektedir. Katılımcıların sorumluluk algısı ortalama 4,51 olarak ölçülmüştür ve bu değer "çok yüksek" kategoriye (4.21-5.00 arası) girmektedir. Bu sonuç, bireylerin siyasal süreçlere katılma ve siyasi kurumlar karşısında yüksek düzeyde sorumluluk hissetme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Tablo 1: Katılımcıların siyasal rıza ölçeği alt faktörleri puan durumları

Boyut	N	Min	Max	x	Sd	Skewness	Kurtosis
Sorumluluk	384	1,00	5,00	4,51	0,56	-1,10	1,19
Doğruluk	384	1,00	5,00	4,29	0,67	-1,28	1,29
Yetkinlik	384	1,00	5,00	3,90	0,88	-0,82	0,58
Özgür İrade	384	1,00	5,00	1,69	0,85	-1,40	0,48

Doğruluk faktöründe, katılımcıların ortalama puanı 4,29 olarak belirlenmiş ve bu da “çok yüksek” kategoriye dahilde yer almaktadır. Yüksek doğruluk algısı, katılımcıların siyasi figür ve kurumların dürüstlüğüne ve şeffaflığına yüksek derecede önem verdiklerini ortaya koymaktadır.

Yetkinlik puanlarının ortalaması 3,90 olarak hesaplanmıştır, bu da “yüksek” kategoriye (3.41-4.20 arası) girmektedir. Katılımcıların siyasi liderler ve kurumları oy verme tercihinde bulunurken inceledikleri ve onlar hakkında yetkin bilgi sahibi olduklarını göstermektedir.

Özgür İrade ölçeği ters yönlü ölçeklendirildiği için, ortalama puanın düşük olması yüksek özgürlük algısını ifade eder. Ortalama puan 1,69 olarak hesaplanmış ve bu “çok yüksek” kategoriye (1.00-1.80 arası) girmektedir. Katılımcıların, siyasi kararlarını verirken dış etkenlerden bağımsız, özgür iradelerini kullanabildiklerini düşündüklerini göstermektedir.

Tablo 2: Katılımcıların siyasal rıza ölçeğine verdikleri cevapların cinsiyet değişkenine göre t-testi analizi

Boyut	Cinsiyet	N	x	Sd	t	p
Sorumluluk	Kadın	208	4,57	0,45	2,14	0,03*
	Erkek	176	4,44	0,67		
Doğruluk	Kadın	208	4,32	0,59	0,86	0,39
	Erkek	176	4,26	0,74		
Yetkinlik	Kadın	208	3,94	0,84	1,06	0,29
	Erkek	176	3,85	0,93		
Özgür İrade	Kadın	208	1,64	0,84	-1,14	0,14
	Erkek	176	1,76	0,87		

Sorumluluk alt faktöründe kadınların (N=208) ortalama puanı 4,57 ve erkeklerin (N=176) ortalama puanı 4,44 olarak bulunmuştur. T-testi analizine göre, bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (t = 2.14, p = 0.03*). Bu sonuca göre, kadınların sorumluluk algısı erkeklerden anlamlı derecede yüksektir. Bu durum kadınların erkeklere nazaran demokratik süreçlere katılım konusundaki sorumluluk algılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Doğruluk alt faktöründe kadınların (N=208) ortalama puanı 4,32 ve erkeklerin (N=176) ortalama puanı 4,26 olarak belirlenmiştir. T-testi analizine göre, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = 0.86$, $p = 0.39$). Bu sonuç, kadınlar ve erkekler arasında doğruluk algısında önemli bir farklılık olmadığını göstermektedir. Her iki cinsiyet de politik süreçlerin doğruluğu ve şeffaflığı konusunda benzer algılara sahiptir.

Yetkinlik alt faktöründe kadınların (N=208) ortalama puanı 3,94 ve erkeklerin (N=176) ortalama puanı 3,85 olarak bulunmuştur. T-testi analizine göre, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = 1.06$, $p = 0.29$). Bu, kadınlar ve erkekler arasında yetkinlik algısında belirgin bir farklılık olmadığını göstermektedir. Her iki cinsiyet de politik liderlerin ve kurumların yeterliliği konusunda benzer düşüncelere sahiptir.

Özgür İrade alt faktöründe kadınların (N=208) ortalama puanı 1,64 ve erkeklerin (N=176) ortalama puanı 1,76 olarak belirlenmiştir. T-testi analizine göre, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = -1.14$, $p = 0.14$). Bu sonuç, kadınlar ve erkekler arasında özgür irade algısında önemli bir farklılık olmadığını göstermektedir. Her iki cinsiyet de politik süreçlerde kendi iradelerini kullanabilme yetileri konusunda benzer algılara sahiptir. Bu, demokratik süreçlerin cinsiyetler arası adil bir şekilde işlediği ve bireylerin politik tercihlerinde özgür olduklarına inandıklarını gösterir.

Tablo 3: Katılımcıların siyasal rıza ölçeğine verdikleri cevapların yaş değişkenine göre ANOVA testi analizi

Boyut		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kareler	F	p
Sorumluluk	Gruplar Arası	0,73	4,00	0,18	0,58	0,68
	Gruplar İçi	120,95	379,00	0,32		
	Toplam	121,69	383,00			
Doğruluk	Gruplar Arası	1,18	4,00	0,29	0,66	0,62
	Gruplar İçi	168,22	379,00	0,44		
	Toplam	169,40	383,00			
Yetkinlik	Gruplar Arası	2,13	4,00	0,53	0,68	0,61
	Gruplar İçi	297,07	379,00	0,78		
	Toplam	299,20	383,00			
Özgür İrade	Gruplar Arası	2,10	4,00	0,52	0,72	0,58
	Gruplar İçi	277,66	379,00	0,73		
	Toplam	279,76	383,00			

Sorumluluk alt faktörüne göre yapılan ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında, gruplar arası farkların anlamlı olmadığı görülmektedir ($F = 0,58$, $p = 0,68$). Toplam 121,69 varyansın sadece 0,73'ü gruplar arası farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu bulgu, katılımcıların yaş gruplarına göre sorumluluk algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Tüm yaş gruplarındaki bireylerin sorumluluk algıları benzerdir, bu da yaşın sorumluluk algısında belirleyici bir faktör olmadığına işaret etmektedir.

Doğruluk alt faktöründe de gruplar arası farklar anlamlı değildir ($F = 0,66$, $p = 0,62$). Gruplar arası varyans 1,18 olup, toplam varyansın 169,40'ın çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu sonuç, yaş gruplarının doğruluk algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Farklı yaş gruplarındaki katılımcılar, politik süreçlerin ve kurumların doğruluğu konusunda benzer algılara sahiptir.

Yetkinlik alt faktörüne göre yapılan ANOVA testi sonuçları da gruplar arası farkların anlamlı olmadığını göstermektedir ($F=0,68$, $p = 0,61$). Gruplar arası varyans 2,13 olup, toplam varyansın 299,20'sinin oldukça küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu bulgu, yaşın yetkinlik algısı üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını göstermektedir. Katılımcılar, politik liderlerin ve kurumların yetkinliği konusunda yaş gruplarına göre farklı düşünmemektedir.

Özgür İrade alt faktörüne göre yapılan ANOVA testi sonuçları da yaş gruplarına göre anlamlı farklar olmadığını ortaya koymaktadır ($F= 0,72$, $p = 0,58$). Gruplar arası varyans 2,10 olup, toplam varyansın 279.76'sinin çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu bulgu, katılımcıların yaş gruplarına göre özgür irade algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Farklı yaş gruplarındaki katılımcılar, politik süreçlerde kendi iradelerini kullanabilme yetenekleri konusunda benzer algılara sahiptir.

Tablo 3'teki ANOVA testi sonuçları, yaş değişkeninin katılımcıların siyasal rıza ölçeğinin alt faktörlerine verdikleri cevaplarda anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermektedir. Bu, sorumluluk, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade algılarının yaşa bağlı olarak değişmediğini ve tüm yaş gruplarının bu faktörler konusunda benzer algılara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, yaşın politik rıza algısında belirleyici bir faktör olmadığını ve politik tutumların yaşla birlikte büyük ölçüde değişmediğini işaret etmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların siyasal rıza ölçeğine verdikleri cevapların eğitim değişkenine göre ANOVA testi analizi

Boyut	Düzye	N	X	sd	F	p	Farkın Kaynağı (LSD)
Sorumluluk	İlköğretim ve Altı (A)	21	3,93	0,77	8,82	0,00*	A-B
	Lise (B)	43	4,32	0,86			A-C
	Yüksek Okul (C)	41	4,51	0,40			A-D
	Üniversite (D)	179	4,55	0,50			A-E
	Lisansüstü (E)	100	4,64	0,43			B-D, B-E
	Total	384	4,51	0,56			
Doğruluk	İlköğretim ve Altı (A)	21	3,73	0,85	4,42	0,00*	A-B
	Lise (B)	43	4,25	0,83			A-C
	Yüksek Okul (C)	41	4,37	0,54			A-D
	Üniversite (D)	179	4,35	0,59			A-E
	Lisansüstü (E)	100	4,29	0,67			
	Total	384	4,29	0,67			
Yetkinlik	İlköğretim ve Altı (A)	21	3,14	1,04	4,41	0,00*	A-B
	Lise (B)	43	3,83	1,15			A-C
	Yüksek Okul (C)	41	3,98	0,71			A-D
	Üniversite (D)	179	3,94	0,83			A-E
	Lisansüstü (E)	100	3,97	0,82			
	Total	384	3,90	0,88			
Özgür İrade	İlköğretim ve Altı (A)	21	2,52	1,27	8,34	0,00*	A-B
	Lise (B)	43	2,01	1,01			A-C
	Yüksek Okul (C)	41	1,73	1,00			A-D
	Üniversite (D)	179	1,58	0,63			A-E
	Lisansüstü (E)	100	1,57	0,85			B-D, B-E
	Total	384	1,69	0,85			

Sorumluluk alt faktöründe eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir ($F= 8,82$, $p = 0,00*$). LSD testi sonuçlarına göre, ilköğretim ve altı düzeyindeki katılımcılar (A) ile lise (B), yüksekokul (C), üniversite (D) ve lisansüstü (E) düzeyindeki katılımcılar arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Ayrıca lise (B) düzeyindeki katılımcılar ile üniversite (D) ve lisansüstü (E) düzeyindeki katılımcılar arasında da anlamlı farklar vardır. Bu sonuçlar, eğitim düzeyi arttıkça sorumluluk algısının da arttığını göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin politik süreçlere ve kurumlara daha fazla sorumluluk atfettikleri

görülmektedir. Bu, eğitim düzeyinin bireylerin demokratik katılım ve sorumluluk algılarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Doğruluk alt faktöründe de eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($F= 4,42$, $p = 0,00^*$). LSD testi sonuçlarına göre, ilköğretim ve altı düzeyindeki katılımcılar (A) ile lise (B), yüksekokul (C), üniversite (D) ve lisansüstü (E) düzeyindeki katılımcılar arasında anlamlı farklar vardır. Bu bulgu, eğitim düzeyi arttıkça doğruluk algısının da arttığını göstermektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesi, bireylerin politik süreçlerin ve kurumların doğruluğuna daha fazla güven duymasına neden olmaktadır. Eğitimli bireyler, politik süreçlerin şeffaflığı ve güvenilirliği konusunda daha olumlu algılara sahiptirler.

Yetkinlik alt faktöründe eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir ($F= 4,41$, $p = 0,00^*$). LSD testi sonuçlarına göre, ilköğretim ve altı düzeyindeki katılımcılar (A) ile lise (B), yüksekokul (C), üniversite (D) ve lisansüstü (E) düzeyindeki katılımcılar arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça yetkinlik algısının da arttığı görülmektedir. Eğitimli bireyler, politik liderlerin ve kurumların yetkinliği konusunda daha olumlu görüşlere sahiptirler. Bu, eğitim seviyesinin bireylerin politik liderlerin ve kurumların etkinliğini değerlendirme kapasitelerini artırdığını göstermektedir.

Özgür İrade alt faktöründe de eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($F= 8,34$, $p = 0,00^*$). LSD testi sonuçlarına göre, ilköğretim ve altı düzeyindeki katılımcılar (A) ile lise (B), yüksekokul (C), üniversite (D) ve lisansüstü (E) düzeyindeki katılımcılar arasında anlamlı farklar vardır. Ayrıca lise (B) düzeyindeki katılımcılar ile üniversite (D) ve lisansüstü (E) düzeyindeki katılımcılar arasında da anlamlı farklar bulunmaktadır. Bu bulgu, eğitim düzeyi arttıkça özgür irade algısının azaldığını göstermektedir. Ters yönlü değerlendirilen özgür irade maddelerinde, eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin politik süreçlerde kendi iradelerini kullanma yetilerine daha fazla güven duydukları anlaşılmaktadır. Eğitimli bireyler, politik tercihlerini özgürce yapabildiklerine daha fazla inanmaktadırlar.

Tablo 4'teki ANOVA testi sonuçları, eğitim düzeyinin katılımcıların siyasal rıza ölçeğinin alt faktörlerine verdikleri cevaplarda anlamlı farklılıklar yarattığını göstermektedir. Sorumluluk, doğruluk ve yetkinlik algıları, eğitim seviyesi arttıkça olumlu yönde artış göstermektedir. Bununla birlikte, ters yönlü değerlendirilen özgür irade algısında, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin politik süreçlerde kendi iradelerini kullanma yeteneklerine olan güveni de artmaktadır. Bu sonuçlar, eğitim düzeyinin bireylerin politik süreçlere ve kurumlara yönelik algılarını önemli ölçüde etkilediğini ve eğitimli bireylerin demokratik katılım ve güven açısından daha olumlu görüşlere sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 5'e göre, çalışma durumu değişkenine göre katılımcıların sorumluluk algılarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F= 1,875, p = 0,08$). Bu sonuç, çalışma durumu ne olursa olsun, katılımcıların sorumluluk algılarının benzer olduğunu göstermektedir. Çalışma durumu, bireylerin politik süreçlere ve kurumlara duydukları sorumluluk hissini önemli ölçüde etkilememektedir. Bu durum, sorumluluk algısının daha çok kişisel değerler ve genel yaşam deneyimlerine bağlı olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların siyasal rıza ölçeğine verdikleri cevapların çalışma durumu değişkenine göre anova testi analizi

Boyut		Kareler Toplamı Squares	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kareler	F	P
Sorumluluk	Gruplar Arası	3,527	6	0,588	1,875	0,08
	Gruplar İçi	118,160	377	0,313		
	Toplam	121,687	383			
Doğruluk	Gruplar Arası	6,038	6	1,006	2,323	0,03*
	Gruplar İçi	163,364	377	0,433		
	Toplam	169,403	383			
Yetkinlik	Gruplar Arası	12,957	6	2,160	2,844	0,01*
	Gruplar İçi	286,240	377	0,759		
	Toplam	299,198	383			
Özgür İrade	Gruplar Arası	6,133	6	1,022	1,408	0,21
	Gruplar İçi	273,629	377	0,726		
	Toplam	279,762	383			

Doğruluk alt faktöründe, çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir ($F= 2,323, p = 0,03*$). LSD testi sonuçlarına göre, “kendi işini yapanlar” (C) ile “kamu çalışanları” (E) arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Kamu çalışanları, kendi işini yapanlara göre doğruluk algısında daha yüksek puan almıştır. Bu bulgu, kamu çalışanlarının politik süreçlerin ve kurumların doğruluğuna daha fazla güvendiklerini göstermektedir.

Yetkinlik alt faktöründe de çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($F= 2,844, p = 0,01*$). LSD testi sonuçlarına göre, “kendi işini yapanlar” (C) ile “kamu çalışanları” (E) arasında anlamlı bir fark vardır. Kamu çalışanları, kendi işini yapanlara göre yetkinlik algısında daha yüksek puan almıştır.

Özgür İrade alt faktöründe, çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F=1,408$, $p = 0,21$). Bu sonuç, çalışma durumu ne olursa olsun, katılımcıların özgür irade algılarının benzer olduğunu göstermektedir. Çalışma durumu, bireylerin politik süreçlerde kendi iradelerini kullanma yetilerine duydukları güveni önemli ölçüde etkilememektedir. Özgür irade algısı, çalışma durumundan bağımsız olarak bireylerin politik katılım ve seçimlerdeki özgürlüklerine olan inançlarına bağlı olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 6: Katılımcıların Siyasal Rıza Ölçeğine verdikleri cevapların çalışma durumu değişkenine göre LSD testi sonucu

Boyut	Çalışma Durumu	N	x	sd	Farkın Kaynağı
Doğruluk	Çalışmıyor (A)	19	4,29	0,62	C-E
	Öğrenci (B)	45	4,27	0,53	
	Kendi İşini Yapıyor (C)	41	4,14	0,57	
	Özel Sektör Çalışanı (D)	61	4,30	0,65	
	Kamu Çalışanı (E)	181	4,39	0,65	
	Ev Hanımı (F)	15	4,06	0,74	
	Diğer (G)	22	3,95	1,02	
	Total	384	4,29	0,67	
Yetkinlik	Çalışmıyor (A)	19	4,00	0,72	C-E
	Öğrenci (B)	45	3,97	0,69	
	Kendi İşini Yapıyor (C)	41	3,65	0,82	
	Özel Sektör Çalışanı (D)	61	3,89	0,89	
	Kamu Çalışanı (E)	181	4,01	0,86	
	Ev Hanımı (F)	15	3,63	1,04	
	Diğer (G)	22	3,35	1,24	
	Total	384	3,90	0,88	

Tablo 5 ve Tablo 6'daki ANOVA ve LSD testi sonuçları, çalışma durumunun bazı siyasal rıza alt faktörlerinde (doğruluk ve yetkinlik) anlamlı farklılıklar yarattığını göstermektedir. Özellikle kamu çalışanlarının, kendi işini yapanlara kıyasla daha yüksek doğruluk ve yetkinlik algısına sahip oldukları

gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, sorumluluk ve özgür irade algılarında çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır. Bu durum, bazı siyasal rıza boyutlarının çalışma durumu tarafından etkilenmediğini ve bireylerin genel politik tutumlarının çalışma durumu dışında diğer faktörlere (örneğin, kişisel deneyimler, eğitim düzeyi) daha fazla bağlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 7'ye göre, gelir durumu değişkenine göre katılımcıların sorumluluk algılarında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır ($F= 2,892, p = 0,01^*$). LSD testi sonuçlarına göre, 20.000 TL ve altı gelire sahip olan katılımcılar (A), diğer tüm gelir gruplarına kıyasla daha düşük sorumluluk puanlarına sahiptir. Bu bulgu, daha düşük gelir grubundaki bireylerin, politik süreçlerde kendilerini daha az sorumlu hissettiklerini göstermektedir. Gelir düzeyinin artmasıyla birlikte, bireylerin sorumluluk algılarının arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum, daha yüksek gelire sahip olan bireylerin, politik süreçlerde daha fazla katılım ve sorumluluk hissine sahip olduklarını düşündürmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların siyasal rıza ölçeğine verdikleri cevapların gelir durumu değişkenine göre anova testi analizi

Boyut		Kareler Toplamı Squares	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kareler	F	p
Sorumluluk	Gruplar Arası	4,483	5	0,897	2,892	0,01
	Gruplar İçi	117,204	378	0,310		
	Toplam	121,687	383			
Doğruluk	Gruplar Arası	3,514	5	0,703	1,602	0,16
	Gruplar İçi	165,888	378	0,439		
	Toplam	169,403	383			
Yetkinlik	Gruplar Arası	8,162	5	1,632	2,120	0,06
	Gruplar İçi	291,036	378	0,770		
	Toplam	299,198	383			
Özgür İrade	Gruplar Arası	5,622	5	1,124	1,550	0,17
	Gruplar İçi	274,139	378	0,725		
	Toplam	279,762	383			

Doğruluk alt faktöründe, gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F= 1,602, p = 0,16$). Bu sonuç, katılımcıların gelir durumlarının, politik süreçlerin doğruluğuna olan güvenlerini önemli ölçüde etkilemediğini göstermektedir. Gelir durumunun, doğruluk algısı üzerinde belirgin bir

etkisinin olmaması, bireylerin doğruluk algılarının diğer faktörlere (örneğin, kişisel değerler, bilgi düzeyi) bağlı olabileceğini düşündürmektedir.

Yetkinlik alt faktöründe de, gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F=2,120$, $p=0,06$). Bu sonuç, gelir durumu değişkeninin yetkinlik algısı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Katılımcılar, gelir durumlarından bağımsız olarak, politik liderlerin ve kurumların yetkinliğini benzer şekilde değerlendirmektedirler. Bu bulgu, yetkinlik algısının daha çok bireylerin genel politik tutumlarına ve deneyimlerine dayandığını düşündürmektedir.

Özgür İrade alt faktöründe, gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F=1,550$, $p=0,17$). Bu sonuç, katılımcıların gelir durumlarının, politik süreçlerde kendi iradelerini kullanma yetilerine olan güvenlerini önemli ölçüde etkilemediğini göstermektedir. Gelir durumunun, özgür irade algısı üzerinde belirgin bir etkisinin olmaması, bireylerin özgür irade algılarının diğer faktörlere (örneğin, kişisel inançlar, politik katılım düzeyi) bağlı olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların Siyasal Rıza Ölçeğine verdikleri cevapların gelir durumu değişkenine göre LSD testi sonucu

Boyut	Çalışma Durumu	N	x	sd	Farkın Kaynağı
Sorumluluk	20.000 ve Altı (A)	32	4,26	0,59	A-C, A-D, A-E, A-F
	20.001-40.000 (B)	96	4,40	0,72	B-D, B-E, B-F
	40.001-60.000 (C)	109	4,59	0,51	
	60.001-80.000 (D)	49	4,60	0,39	
	80.001-100.000 (E)	42	4,58	0,45	
	100.001 ve üstü (F)	56	4,55	0,50	
Toplam		384	4,51	0,56	

Tablo 7 ve Tablo 8'deki ANOVA ve LSD testi sonuçları, gelir durumunun bazı siyasal rıza alt faktörlerinde (sorumluluk) anlamlı farklılıklar yarattığını göstermektedir. Özellikle düşük gelir grubundaki bireylerin sorumluluk algılarının, daha yüksek gelir gruplarına göre daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade algılarında gelir durumuna göre anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır. Bu durum, bazı siyasal rıza boyutlarının gelir durumundan bağımsız olarak benzer şekilde değerlendirildiğini ve bireylerin genel politik tutumlarının gelir durumu dışında diğer faktörlere (örneğin, eğitim düzeyi, kişisel değerler) daha fazla bağlı olduğunu göstermektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, katılımcıların siyasal rıza algısının demografik değişkenlere göre nasıl farklılık gösterdiği incelenmiştir. Siyasal rıza, vatandaşların demokratik süreçlere olan inancını ve bu süreçlere olan katkılarını yansıtan önemli bir kavramdır. Çalışmada, siyasal rıza ölçeğinin alt faktörleri olan sorumluluk, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade boyutları ele alınmış ve bu boyutların çeşitli demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma durumu ve gelir durumu) göre analizleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular, bu demografik değişkenlerin siyasal rıza algısı üzerindeki etkilerini ortaya koymakta ve Türkiye’deki siyasal katılım dinamiklerini anlamaya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

Araştırma sonuçları, cinsiyetin sorumluluk algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir. Kadın katılımcıların sorumluluk algısının erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Cinsiyet, siyasal katılım ve rıza düzeylerinde önemli bir belirleyici olarak literatürde sıklıkla görülmektedir. Eagly ve Wood (2012), kadınların toplumsal roller ve sosyalizasyon süreçleri nedeniyle daha yüksek sorumluluk duygusuna sahip olduklarına değinmektedir. Ancak bazı araştırmalarda kadınların siyasal katılım oranlarının erkeklere kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Inglehart & Norris, 2003). Buna karşın, çeşitli feminist hareketlerin etkisiyle kadınların siyasal katılım oranlarında artış olduğu da görülmektedir (Paxton, Hughes & Green, 2006). Kadınların çeşitli ülkelerde parlamentolarda temsil oranına bakıldığında, siyasal katılımda cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiği, bazı ülkelerde ise tersi yönde olumlu ilerlemenin kat edildiği bulunmuştur (Inter-Parliamentary Union, 2023). Gelişmiş ülkelerde kadınların siyasal katılım oranlarının daha yüksek olması, eğitim ve ekonomik fırsatların bu ülkelerde daha fazla kadın lehine olmasıyla açıklanabilir (Norris, 2002). Cinsiyet temelli siyasal katılım eşitsizlikleri, farklı kültürlerde farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Ortadoğu’da kadınların siyasal katılım oranlarının düşük olması, hem toplumsal normlar hem de yasal sınırlamalarla ilişkili bulunmuştur (Jamal, 2012). Bunun aksine, Latin Amerika’da uygulanan kota sistemleri sayesinde kadın temsili ciddi oranda artış göstermiştir (Htun & Jones, 2002). Benzer şekilde, çeşitli araştırmalar, eğitim seviyesindeki artışın kadınların siyasal katılımı üzerindeki olumlu etkisini vurgulamıştır (Desposato & Norrander, 2009). Aalberg ve Jenssen’e (2007) göre kadın adaylar genellikle daha empatik ve dürüst olarak değerlendirilmektedir; bu, onların toplumla daha yakın ilişki kurabilecekleri ve seçmenlerin ihtiyaçlarına daha duyarlı olacakları algısını beraberinde getirmektedir. Aalberg & Jenssen (2007) cinsiyetin, adaylara yönelik algı ve tutumların şekillenmesinde önemli bir değişken olduğu vurgulanmaktadır. Burns, Schlozman & Verba (2001) kadınların, erkeklere kıyasla daha fazla sosyal adalet ve eşitlik yönelimli politikaları desteklediği ifade etmektedirler (Burns, Schlozman & Verba, 2001). Togeby’e (1994) göre ise kadınların siyasal katılım düzeyleri özellikle yerel siyasette daha düşük bulunmuştur (Togeby, 1994). Cinsiyetin siyasal rıza algısında önemli bir etken olması, toplumsal

rollerin bireylerin siyasal algıları üzerindeki etkisini göstermektedir. Kadınların sorumluluk algısının daha yüksek çıkması, kadınların sorumluluk duygusunun daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Ancak buna rağmen siyaset içindeki oranlarının erkeklere kıyasla düşük olması, kadınların önündeki engellerin veya yapısal faktörlerin varlığını düşündürmektedir.

Yaş değişkeninin siyasal rıza algısı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Bu bulgu, yaşın siyasal rıza algısında belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir. Ancak eğitim düzeyinin siyasal rıza algısı üzerinde önemli bir etkisi olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyi arttıkça, katılımcıların sorumluluk, doğruluk, yetkinlik ve özgür irade algılarının da arttığı gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi, siyasal katılımın önemli belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çeşitli araştırmalar, eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin siyasal katılım oranlarının da yüksek olduğunu göstermiştir (Nie, Junn & Stehlik-Barry, 1996; Verba, Schlozman ve Brady, 1995). Eğitim, bireylerin siyasal bilgi düzeylerini artırarak siyasal katılımı teşvik etmektedir (Milligan, Moretti & Oreopoulos, 2004). Eğitim seviyesi ile siyasal katılım arasındaki ilişki, eğitimin bireylerin siyasal bilinç ve eleştirel düşünme becerileri kazandırması ile ifade edilmektedir (Campbell, 2006). İyi eğitilmiş bireyler, siyasal olaylara dair daha fazla bilgi sahibi oldukları için, bu süreçlere efektif katılım eğilimindedirler (Hillygus, 2005). Bu nedenle, eğitim seviyesi arttıkça bireylerin siyasal katılım oranlarında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Özellikle üniversite eğitimi alan bireylerin, siyasal katılım oranlarının diğer eğitim seviyelerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Dee, 2004). Bunun yanı sıra, eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin, siyasal karar alma süreçlerine dahil olma ve örgütlenme oranlarının da artış gösterdiği belirtilmiştir (Gallego, 2010). Eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte, bireylerin siyasal süreçlere olan inancının ve katkısının arttığı görülmektedir. Bu, eğitimin bireylere siyasal bilgi ve eleştirel düşünme kazandırarak siyasal katılımı artırdığını gösterir.

Çalışma durumu değişkeninin doğruluk ve yetkinlik alt faktörlerinde anlamlı farklılıklar yarattığı bulunmuştur. Kamu ve özel sektör çalışanlarının diğer çalışma durumu kategorilerine göre daha yüksek doğruluk ve yetkinlik algısına sahip bulunmuştur. Bazı araştırmalarda kamu sektöründe çalışan bireylerin katılım düzeylerinin, özel sektöre göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Blais, 2000). Ayrıca çalışan bireylerin, çalışmayan ya da işsiz bireylere göre katılım oranlarının daha yüksek olduğunu tespit edilmiştir (Brady, Verba & Schlozman, 1995; Mutz, 2002). Nie & Stehlik'e (1996) göre istihdam durumu, bireyin toplumsal ağlarla daha fazla bağlı olmasını ve katılım için gerekli kaynaklara sahip olmasını sağladığını ifade etmişlerdir (Nie, Junn & Stehlik-Barry, 1996). Özellikle esnek çalışma saatlerine sahip bireylerin, daha sabit ve uzun saatler çalışanlara kıyasla siyasal süreçlere katılma olasılıkları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bolzendahl & Coffé, 2013).

Son olarak gelir durumunun sorumluluk algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, gelir düzeyinin artmasıyla birlikte sorumluluk algısının da arttığı bulunmuştur. Gelir düzeyi, bireylerin siyasal katılım ve rıza düzeylerini etkileyen kritik bir demografik değişkendir. Araştırmalar, yüksek gelir seviyesine sahip bireylerin, siyasal süreçlere daha fazla katılım gösterdiğini ve mevcut yönetime daha fazla rıza gösterdiğini de ortaya koymaktadır (Verba, Schlozman & Brady, 1995; Inglehart, 1997). Bu durum, ekonomik refahın siyasal katılımı artırıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin siyasal katılımı, zaman ve kaynaklara daha fazla erişimleri ile açıklanmaktadır (Brady, 1999). Gelir düzeyi yüksek olan bireyler, siyasal kampanyalara bağış yapma, siyasal parti üyeliği ve sivil toplum kuruluşlarında aktif rol alma gibi etkinliklerde daha fazla yer almaktadır (Rosenstone & Hansen, 1993). Bunun yanı sıra, gelir seviyesi düşük olan bireylerin, siyasal süreçlere katılma konusunda daha çekimser kaldıkları ve siyasal güvensizlik hissettikleri belirtilmiştir (Solt, 2008). Gelir dağılımındaki eşitsizlik, düşük gelirli bireylerin siyasal katılım düzeylerini azaltmakta ve bu bireylerin kendilerini siyasal süreçlerden dışlanmış hissetmelerine neden olmaktadır (Lijphart, 1997). Ekonomik eşitsizliğin, siyasal eşitsizlikle pekiştiği ve bu durumun siyasal sistem üzerinde olumsuz yansımaları yol açabileceği ifade edilmektedir (Piketty, 2014). Gelir düzeyinin sorumluluk algısı üzerindeki etkisi, ekonomik refahın siyasal katılımı artırıcı rolünü vurgulamaktadır. Yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin siyasal süreçlere daha fazla katılım göstermesi, onların siyasal sisteme rızalarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Yüksek gelirli bireylerin zaman ve kaynaklara daha fazla erişimi, bu katılım farkını açıklayan araştırmalara mevcut araştırma da destek olmaktadır. Ayrıca düşük gelirli bireylerin siyasal katılımdan çekimser kalmaları ve güvensizlik hissetmeleri ise gelir dağılımındaki eşitsizliğin siyasal katılımdaki eşitsizliklerle nasıl ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yapılan analizler, Türkiye'deki seçmen davranışlarının ekonomik performans değerlendirmeleri ve ideolojik yönelimler tarafından şekillendirildiğine ilişkin önceki çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Çarkoğlu'nun (2012) çalışmasına göre, 2002, 2007 ve 2011 genel seçimleri incelendiğinde, ekonomik değerlendirmelerin seçmen tercihlerinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. 2002 seçimlerinde ideolojik faktörlerin, 2007 seçimlerinde ekonomik performans değerlendirmelerinin belirleyici olduğu, 2011 seçimlerinde ise ekonomik değerlendirmelerin öneminin azaldığı ve ideolojik etkilerin tekrar öne çıktığı belirtilmektedir (Çarkoğlu, 2012, s. 514-515). Öniş ve Keyman (2003), 2002 seçimlerinin Türkiye'nin siyasal yapısında bir dönüm noktası olduğunu ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin merkez-sağ bir parti olarak kendini sunarak büyük destek aldığını belirtmektedir. Bu seçim, Türkiye'nin siyasal yapısının yeniden şekillenmesinde kritik bir rol oynamış ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin uzun süreli iktidarının temelini atmıştır (Öniş ve Keyman, 2003, s. 96-97). Çarkoğlu'nun (2014) çalışması ise, 2014 yerel seçimlerinin Türkiye'deki siyasal dengeler üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu çalışma, Adalet ve Kalkınma

Partisi'nin yerel seçimlerdeki başarısının, partiye olan desteği artırdığı ve muhalefet partilerinin etkisini sınırladığı sonucuna varmaktadır. Bu durum, seçmen davranışlarının yerel seçimler üzerinden nasıl şekillendiğine dair önemli bilgiler sunmaktadır (Çarkoğlu, 2014, s. 99). Kalaycıoğlu'nun (2005) çalışması ise, Türkiye'nin uzun vadeli siyasal ve ekonomik dönüşüm süreçlerini detaylı bir şekilde inceleyerek, seçmen davranışlarının tarihsel bağlamını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin Atatürk döneminden günümüze kadar olan değişim sürecini ele alan Kalaycıoğlu, Türkiye'nin siyasal yapısının ve ekonomik politikalarının evrimini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır (Kalaycıoğlu, 2005, s. 1-2). Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun (2007) araştırması, eğitim düzeyinin yükselmesinin bireylerin siyasi bilgi ve bilinç düzeyini artırdığını ve bunun da demokratik katılımı teşvik ettiğini doğrulamaktadır. Eğitimli seçmenler, siyasi partilerin programlarını ve adaylarını daha iyi değerlendirebilmektedirler, bu nedenle oy verme davranışları daha bilinçlidir. Yüksek eğitimli bireyler, demokratik değerlere daha fazla önem vermekte ve çeşitli siyasi katılım şekillerine (oy verme, protesto, kampanya katılımı gibi) daha fazla eğilim göstermektedirler. Gelir düzeyi ile siyasi katılım arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Gelir düzeyi arttıkça, bireylerin siyasi katılımı da artmaktadır. Yüksek gelirli seçmenler, siyasi partilere maddi destek sağlama ve siyasi kampanyalara katılma konusunda daha aktif olma eğilimindedirler. Düşük gelirli seçmenler ise, ekonomik beklentilerinin politik tercihlerinde daha belirleyici olduğu ve ekonomik vaatlere daha duyarlı oldukları görülmüştür (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2007). Ceylan & İspir (2020) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların sosyolojik, psikolojik ve ego-tropik oy verme modellerini algılama düzeyi yükseldikçe siyasal rızaya düşük düzeylerde önem verdikleri görülmüştür. Sesli & Arslanel (2022) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların aday ve partiler hakkında araştırma yaparak ve liyakate önem vererek oy verme davranışında buldukları, niyetinden şüphe ettiği, yalan söylediğini anladığı bir adaya oy vermeye yanaşmadığı tespit edilmiştir. Ceylan & İspir (2023) tarafından yapılan çalışmada, katılımcıların en çok önem verdikleri unsurun “yetkinlik” olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmanın bulguları, eğitim düzeyi ve gelir gibi faktörlerin siyasal rıza algıları üzerindeki belirgin etkisi, politikacıların ve politika yapıcıların dikkat etmesi gereken önemli bir noktayı ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte siyasal süreçlere katılım ve güvenin de arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum, toplumda eğitim olanaklarının artırılmasının ve daha geniş kitlelere erişimin sağlanmasının, demokratik katılımı ve siyasal rızayı güçlendirebileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, gelir düzeyinin artmasıyla birlikte siyasal süreçlere daha fazla katılım ve sorumluluk hissini geliştirdiği bulgusu, ekonomik refahın demokratik katılım üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu işaret etmektedir. Araştırmanın sınırlı bir bölge olan Küçükçekmece ilçesinde gerçekleştirilmiş olması, bulguların genellenebilirliği konusunda bazı kısıtlamalar getirebilir. Ancak bu çalışma, benzer sosyo-ekonomik yapıya sahip diğer bölgeler için de önemli ipuçları sunmakta ve gelecekte yapılacak daha geniş kapsamlı araştırmalar için sağlam bir temel

oluşturmaktadır. Bu bağlamda gelecekteki çalışmalar, bu araştırmanın bulgularını daha geniş bir coğrafyada ve çeşitli seçmen grupları üzerinde test ederek, genelleştirebilir ve çeşitli demografik yapılar arasındaki farklılıkları daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Ayrıca, siyasal rıza algısını etkileyen psikolojik ve sosyolojik faktörler üzerine odaklanarak, seçmen davranışlarının daha derinlemesine analiz edilmesi mümkün olabilir.

YAZAR BEYANI / AUTHOR STATEMENT

Araştırmacı makaledeki tüm katkının kendine ait olduğunu bildirmiştir. Araştırmacı herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Bu çalışma için İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulunun 15/02/2024 tarihli ve 2024/2 sayılı toplantısı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Researcher declared that all contributions to the article were his own. Researcher have not declared any conflict of interest.

For this study, ethics committee approval was obtained from the Ethics Committee of İstanbul Aydın University with the decision taken at the meeting dated 15/02/2024 and numbered 2024/2.

KAYNAKÇA

- Aalberg, T., & Jenssen, A. T. (2007). Gender stereotyping of political candidates: An experimental study of political communication. *Nordicom Review*, 28(1), 17-32.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. New Jersey: Princeton University Press.
- Althusser, L. (1971). *Ideology and ideological state apparatuses*. In L. Althusser (Ed.), *Lenin and philosophy and other essays*. New York: Monthly Review Press.
- Anderson, E. (1999). What is the point of equality? *Ethics*, 109(2), 287-337.
- Arendt, H. (1998). *The human condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Baş, T. (2013). *Anket: Nasıl hazırlanır, uygulanır, değerlendirilir?* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Blais, A. (2000). *To vote or not to vote: The merits and limits of rational choice theory*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.
- Bolzendahl, C., & Coffé, H. (2013). Are 'good' citizens necessarily political citizens? An analysis of citizenship preferences and the dimensions of citizenship. *Political Studies*, 61(1), 47-65.
- Bourdieu, P. (1979). Public opinion does not exist. *Communication and class struggle*, 1, 124-130.

- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brady, H. E. (1999). Political participation. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, & L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of political attitudes* (pp. 737-801). San Diego, CA: Academic Press.
- Brady, H. E., Verba, S., & Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A resource model of political participation. *American Political Science Review*, 89(2), 271-294.
- Burns, N., Schlozman, K. L., & Verba, S. (2001). *The private roots of public action: Gender, equality, and political participation*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Campbell, D. E. (2006, March). What is education's impact on civic and social engagement? In *Measuring the effects of education on health and civic engagement: Proceedings of the Copenhagen symposium* (pp. 25-126). Paris, France: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Ceylan, F., İspir, N., & Özpolat, A. R. (2019). Siyasal rıza ölçeği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 605-629.
- Ceylan, F., & İspir, N. (2020). Oy Verme Modelleri Bağlamında Siyasal Rızanın Görünümü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(3), 1489-1511.
- Ceylan, F., & İspir, N. (2023). *Siyasal rıza bağlamında oy verme davranışları*. Ankara: Nobel Bilimsel.
- Christiano, T. (2008). *The constitution of equality: Democratic authority and its limits*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Çarkoğlu, A., & Kalaycıoğlu, E. (2007). *Turkish Democracy Today: Elections, Protest and Stability in an Islamic Society*. London: I.B. Tauris.
- Çarkoğlu, A. (2012). Economic evaluations vs. ideology: Diagnosing the sources of electoral change in Turkey, 2002–2011. *Electoral Studies*, 31(3), 513-521. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2012.02.005>
- Çarkoğlu, A. (2014). One down, two more to go: Electoral trends in the aftermath of the March 2014 municipality elections. *Insight Turkey*, 16(2), 99-109.
- Çarkoğlu, A., & Toprak, B. (2007). *Değişen Türkiye'de din, toplum ve siyaset*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Chomsky, N., & Herman, E. S. (1988). *Manufacturing consent: The political economy of the mass media*. New York: Pantheon Books.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Dahl, R. A. (2005). *Who governs?: Democracy and power in an American city*. New Haven: Yale University Press.
- Dalton, R. J. (2013). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Washington DC: CQ Press.

- Dee, T. S. (2004). Are there civic returns to education? *Journal of Public Economics*, 88(9-10), 1697-1720.
- Desposato, S. W., & Norrander, B. (2009). The gender gap in Latin America: Contextual and individual influences on gender and political participation. *British Journal of Political Science*, 39(1), 141-162.
- de Tocqueville, A. D. (2016). *Democracy in America*. In R. Blaug & J. Schwarzmantel (Eds.), *Democracy: A Reader* (pp. 67-76). New York: Columbia University Press.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social role theory. In P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (Vol. 2, pp. 458-476). SAGE Publications.
- Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Esmer, Y. (2002). At the ballot box: Determinants of voting behavior in Turkey. *Electoral Studies*, 19(2), 363-387.
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (5th ed.). SAGE Publications.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality*. New York: Pantheon Books.
- Gallego, A. (2010). Understanding unequal turnout: Education and voting in comparative perspective. *Electoral Studies*, 29(2), 239-248.
- Gauthier, D. (1986). *Morals by agreement*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Berkeley: Columbia University Press.
- Gilley, B. (2006). The meaning and measure of state legitimacy: Results for 72 countries. *European Journal of Political Research*, 45(3), 499-525.
- Gramsci, A. (2011). *Prison notebooks volume 2* (Vol. 2). Berkeley: Columbia University Press.
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge: MIT Press.
- Habermas, J. (2015). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Hegel, G. W. F. (1991). *Elements of the philosophy of right* (A. W. Wood, Ed., H. B. Nisbet, Trans.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hillygus, D. S. (2005). The missing link: Exploring the relationship between higher education and political engagement. *Political Behavior*, 27(1), 25-47.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan* (S. Lim, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Honneth, A. (1996). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. Cambridge, MA: MIT Press.

- Htun, M., & Jones, M. P. (2002). Engendering the right to participate in decision-making: Electoral quotas and women's leadership in Latin America. In N. Craske & M. Molyneux (Eds.), *Gender and the politics of rights and democracy in Latin America* (pp. 32-56). New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, R., & Norris, P. (2003). *Rising tide: Gender equality and cultural change around the world*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Inter-Parliamentary Union. (2023). Women in parliaments: World classification. Retrieved from <https://data.ipu.org/women-in-parliaments>
- Jamal, A. A. (2012). *Of empires and citizens: Pro-American democracy or no democracy at all?* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kant, I. (1998). *Groundwork of the metaphysics of morals* (M. Gregor, Trans.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kalaycıoğlu, E. (2005). *Turkish dynamics: Bridge across troubled lands*. London: Palgrave Macmillan.
- Kölln, A. K. (2024). When Do Citizens Consider Political Parties Legitimate?. *British Journal of Political Science*, 54(1), 110-128.
- Küçükçekmece Belediyesi. (2024). *Nüfusu*. Küçükçekmece Belediyesi. <https://kucukcekmece.istanbul/icerikler/kucukcekmece/nufusu/710>
- Lijphart, A. (1997). Unequal participation: Democracy's unresolved dilemma. *American Political Science Review*, 91(1), 1-14.
- Lippmann, W. (1922). *Public opinion*. New York: Macmillan.
- Locke, J. (2024). *Yönetim üzerine ikinci inceleme: sivil yönetimin gerçek kökeni boyutu ve amacı üzerine bir deneme* (Çev. F. Bakırcı). Ankara: Serbest Kitaplar.
- McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2010). *Research in Education: Evidence-Based Inquiry*. New York: Pearson.
- Macpherson, C. B. (1962). *The political theory of possessive individualism: Hobbes to Locke*. Oxford: Oxford University Press.
- Marcuse, H. (2013). *One-dimensional man: Studies in the ideology of advanced industrial society*. Milton Park: Routledge.
- Mills, C. W. (2018). The power elite. In D. B. Grusky & J. Hill (Eds.), *Inequality in the 21st Century* (pp. 80-88). Milton Park: Routledge.
- Mill, J. S. (2016). *Özgürlük üzerine* (T. Kanbur, Trans.). İstanbul: Liberté Yayınları.

- Milligan, K., Moretti, E., & Oreopoulos, P. (2004). Does education improve citizenship? Evidence from the United States and the United Kingdom. *Journal of Public Economics*, 88(9-10), 1667-1695.
- Montgomery, D. C. (2017). *Design and Analysis of Experiments* (9th ed.). John Wiley & Sons.
- Mutz, D. C. (2002). The consequences of cross-cutting networks for political participation. *American Journal of Political Science*, 46(4), 838-855.
- Niemi, R. G., Craig, S. C., & Mattei, F. (1991). Measuring Internal Political Efficacy in the 1988 National Election Study. *American Political Science Review*, 85, 1407-1413. <https://doi.org/10.2307/1963953>
- Nie, N. H., Junn, J., & Stehlik-Barry, K. (1996). *Education and democratic citizenship in America*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Norris, P. (2004). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511790980>
- Norris, P. (1999). *Critical citizens: Global support for democratic government*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Norris, P. (2002). *Democratic phoenix: Reinventing political activism*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Nozick, R. (1974). *Anarchy, state, and utopia*. New York: Basic Books.
- Öniş, Z., & Keyman, E. F. (2003). A new path emerges. *Journal of Democracy*, 14(2), 95-107. <https://doi.org/10.1353/jod.2003.0042>
- Pateman, C. (1970). *Participation and democratic theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paxton, P., Hughes, M. M., & Green, J. L. (2006). The international women's movement and women's political representation, 1893-2003. *American Sociological Review*, 71(6), 898-920.
- Pettit, P. (1997). *Republicanism: A theory of freedom and government*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Pósch, K., Jackson, J., Bradford, B., & Macqueen, S. (2021). "Truly free consent"? Clarifying the nature of police legitimacy using causal mediation analysis. *Journal of experimental criminology*, 17, 563-595.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Cambridge: Belknap Press.
- Rousseau, J. J. (2024). *Toplum sözleşmesi*. (Çev. S. Ugan). İstanbul: Doğan Yayınları.
- Rosenstone, S. J., & Hansen, J. M. (1993). *Mobilization, participation, and democracy in America*. New York, NY: Macmillan.

- Sayarı, S. (2002). The changing party system. *South European Society and Politics*, 7(1), 1-28.
- Schumpeter, J. A. (2013). *Capitalism, socialism and democracy*. Milton Park: Routledge.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Sesli, M., & Arslanel, M. N. (2022). Üniversite gençliğinin sosyo-kültürel özelliklerinin siyasal rızaları üzerine etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(4), 1359-1382.
- Smith, M. (1914). "The Consent of Governed". *Proceedings of the Academy of Political Science in the City of New York*, 5(1), 82-88
- Solt, F. (2008). Economic inequality and democratic political engagement. *American Journal of Political Science*, 52(1), 48-60.
- Spencer, H. (2003). *The man versus the state*. Indianapolis, IN: Liberty Fund.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics (6th ed.)*. New York: Pearson.
- Taylor, C. (1992). *The ethics of authenticity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Thoreau, H. D. (1993). *Civil disobedience, and other essays*. New York, NY: Dover Publications.
- Togebly, L. (1994). Political implications of increasing numbers of women in the labor force. *Comparative Political Studies*, 27(2), 211-240.
- Tyler, T. R. (2006). *Why people obey the law*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge: Cambridge: Harvard University Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. Berkeley: University of California Press.
- Young, I. M. (2020). Justice and the Politics of Difference. In *The new social theory reader* (pp. 261-269). Milton Park: Routledge.